

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके सप्तमः प्रपाठकः ॥

सर्वान् वा एषोऽग्नौ कामान्प्रवेशयति। योऽग्नीनन्वाधाय
व्रतमुपैति। सयदनिष्ट्वा प्रयायात्। अकामप्रीता एनङ्कामा
नानुप्रयायुः। अतेजा अवीर्यः स्यात्। स जुहुयात्। तुभ्यन्ता
अङ्गिरस्तम। विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिर
इति। कामानेवास्मिन्दधाति॥१॥

कामप्रीता एनङ्कामा अनु प्रयान्ति। तेजस्वी वीर्यावान्भवति।
सन्ततिर्वा एषा यज्ञस्य। योऽग्नीनन्वाधाय व्रतमुपैति।
स यदुद्धायति। विच्छित्तिरेवास्य सा। तं प्राञ्चमुद्धृत्य।
मनसोपतिष्ठेत्। मनो वै प्रजापतिः। प्राजापत्यो यज्ञः॥२॥

मनसैव यज्ञः सन्तनोति। भूरित्याह। भूतो वै प्रजापतिः।
भूतिमेवोपैति। वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते।
यस्याहिताग्नेरग्निरपक्षायति। यावच्छर्म्यया प्रविध्यैत्। यदि
तावदपक्षायैत्। तः सम्भरेत्। इदन्त एकं पर उत
एकम्॥३॥

तृतीयेन ज्योतिषा संविशस्व। संवेशनस्तनुवै चारुरेधि। प्रिये
देवानां परमे जनित्र इति। ब्रह्मणैवैनः सम्भरति। सैव ततः

प्रायश्चित्तिः। यदि परस्तरामपक्षायेत्। अनुप्रयायावस्येत्। सो
एव ततः प्रायश्चित्तिः। ओषधीर्वा एतस्य पशून्पयः प्रविशति।
यस्य हविषे वत्सा अपाकृता धरन्ति॥४॥

तान् यदुह्यात्। यातयाम्ना हविषा यजेत। यन्न दुह्यात्।
यज्ञपरुरन्तरियात्। वायव्यां यवागून्निर्वपेत्। वायुर्वै पयसः
प्रदापयिता। स एवास्मै पयः प्रदापयति। पयो वा ओषधयः।
पयः पयः। पयसैवास्मै पयोऽवरुन्धे॥५॥

अथोत्तरस्मै हविषे वत्सानपाकुर्यात्। सैव ततः प्रायश्चित्तिः।
अन्यतरान् वा एष देवान्भागधेयेन व्यर्धयति। ये यजमानस्य
सायं गृहमा गच्छन्ति। यस्य सायन्दुग्धं हविरार्तिमाच्छति।
इन्द्राय व्रीहीन्निरुप्योप वसेत्। पयो वा ओषधयः। पय
एवारभ्य गृहीत्वोप वसति। यत्प्रातः स्यात्। तच्छृतं
कुर्यात्॥६॥

अथेतर एन्द्रः पुरोडाशः स्यात्। इन्द्रिये एवास्मै समीचीं
दधाति। पयो वा ओषधयः। पयः पयः। पयसैवास्मै
पयोऽवरुन्धे। अथोत्तरस्मै हविषे वत्सानपाकुर्यात्। सैव
ततः प्रायश्चित्तिः। उभयान् वा एष देवान्भागधेयेन व्यर्धयति।
ये यजमानस्य सायं च प्रातश्च गृहमा गच्छन्ति। यस्योभयं
हविरार्तिमाच्छति॥७॥

एन्द्रं पञ्चशरावमोदननिर्वपेत्। अग्निं देवतानां प्रथमं यजेत्।

अ॒ग्निमु॑खा ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति। अ॒ग्निं वा अ॒न्व॒न्या दे॒वताः॑।
इन्द्र॑म॒न्व॒न्याः। ता ए॒वोभ॑र्याः प्रीणाति। पयो॒ वा ओष॑धयः।
पयः॒ पयः॑। पय॑सै॒वास्मै॒ पयोऽव॑रुन्धे। अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑
व॒त्सान॒पाकु॑र्यात्॥८॥

सैव ततः॒ प्राय॑श्चित्तिः। अ॒र्धो वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञस्य॑ मीयते।
यस्य॒ व्रत्ये॑ऽह॒न्प॒त्यना॑लम्भु॒का भव॑ति। ताम॑प॒रुध्य॑ यजेत।
सर्वे॑णै॒व य॒ज्ञेन॑ यजते। तामि॒ध्वोप॑ ह्वयेत। अमू॒हम॑स्मि।
सा त्वम्। द्यौर॒हम्। पृथि॑वी त्वम्। सामा॒हम्। ऋ॒त्नम्।
तावेहि॑ सम्भ॑वाव। स॒ह रे॒तो द॑धावहै। पु॒॒से पु॒त्राय॑ वेत्त॑वै।
रा॒यस्पोषा॑य सु॒प्रजा॑स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑येति। अ॒र्ध ए॒वैना॒मुप॑
ह्वयते। सैव ततः॒ प्राय॑श्चित्तिः॥९॥

दधाति यज्ञ उत एकन्धयन्ति रुन्धे कुर्यादाच्छत्यपाकुर्यात्पृथिवी त्वमष्टौ च (सर्वान् वि वै यदि
परस्तरामोषधीरन्यतरानुभयानर्धो वै ॥)॥१॥

यद्वि॒षण्णे॑न जुहुयात्। अ॒प्र॒जा अ॒प॒शुर्य॑ज॒मानः॑ स्यात्।
यदना॑यतने नि॒नयै॑त्। अ॒ना॒य॒तनः॑ स्यात्। प्रा॒जाप॒त्यय॑र्चा
व॒ल्मीक॑व॒पायाम॑व॒ नयेत्। प्रा॒जाप॒त्यो वै व॒ल्मीकः॑। य॒ज्ञः
प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑तावे॒व य॒ज्ञं प्र॑तिष्ठापयति। भूरि॒त्याह॑।
भूतो॑ वै प्र॒जाप॑तिः॥१०॥

भूति॑मे॒वोपै॑ति। तत्कृ॒त्वा। अ॒न्यां दु॒ग्ध्वा पुन॑र॒होत॒व्यम्।
सैव ततः॒ प्राय॑श्चित्तिः। यत्की॒टाव॑प॒न्नेन॑ जुहुयात्। अ॒प्र॒जा
अ॒प॒शुर्य॑ज॒मानः॑ स्यात्। यदना॑यतने नि॒नयै॑त्। अ॒ना॒य॒तनः॑

स्यात्। म॒ध्यमेन॑ पु॒र्णेन॑ द्यावापृथिव्य॒यर्चाऽन्तः॑ परि॒धि
निन॑येत्। द्यावापृथि॒व्योरे॒वैन॒त्प्रति॑ष्ठापयति॥११॥

तत्कृ॒त्वा। अ॒न्यां दुग्ध्वा पुन॑र्होत॒व्यम्। सैव ततः॑ प्रायश्चित्तिः।
यदव॑वृष्टेन जुहुयात्। अप॑रूपमस्या॒त्मञ्जा॑येत। कि॒लासो॑
वा॒स्यादर्श॑सो वा। यत्प्रत्ये॒यात्। य॒ज्ञं विच्छि॑न्धात्। स
जुहु॑यात्। मि॒त्रो जना॑न्कल्पयति प्रजा॒नन्॥१२॥

मि॒त्रो दा॑धार पृथि॒वीमु॑त द्याम्। मि॒त्रः कृ॑ष्टीरनिमिषा॒ऽभि
च॑ष्टे। स॒त्याय॑ ह॒व्यं घृ॑तवञ्जुहोतेति। मि॒त्रेणै॒वैन॑त्कल्पयति।
तत्कृ॒त्वा। अ॒न्यां दुग्ध्वा पुन॑र्होत॒व्यम्। सैव ततः॑ प्रायश्चित्तिः।
यत्पूर्व॑स्या॒माहु॑त्या॒ हुता॒यामु॑त्तरा॒ऽऽहु॑तिः स्कन्दे॑त्। द्वि॒पाद्भिः॑
प॒शुभि॑र्यज॒मानो॒ व्य॑ध्येत। यदु॒त्तर॑या॒ऽभि जु॑हुयात्॥१३॥

चतु॑ष्पाद्भिः प॒शुभि॑र्यज॒मानो॒ व्य॑ध्येत। यत्र वे॒त्थं वन॑स्पते
दे॒वाना॑ङ्गु॒ह्या॒ नामा॑नि। तत्र॑ ह॒व्यानि॑ गा॒मये॑ति वानस्प॒त्यय॑र्चा
स॒मिध॑मा॒धाय॑। तू॒ष्णीमे॒व पुन॑र्जुहुयात्। वन॒स्पति॑नै॒व
य॒ज्ञस्या॑र्ता॒श्चाना॑र्ता॒श्चाहु॑ती॒ वि दा॑धार। तत्कृ॒त्वा। अ॒न्यां
दुग्ध्वा पुन॑र्होत॒व्यम्। सैव ततः॑ प्रायश्चित्तिः। यत्पु॒रा
प्र॒याजे॑भ्यः प्राङ्ङा॒रः स्कन्दे॑त्। अध्व॒र्यवे॑ च॒ यज॑मानाय॒
चाक॑ः स्यात्॥१४॥

यद॑क्षिणा। ब्र॒ह्मणे॑ च॒ यज॑मानाय॒ चाक॑ः स्यात्। यत्प्र॒त्यक्।
होत्रे॑ च॒ पत्न्यै॑ च॒ यज॑मानाय॒ चाक॑ः स्यात्। यदु॒दङ्घ्रि॑। अ॒ग्नीधे॑

च प॒शुभ्य॑श्च॒ यज॑मानाय॒ चाक॑ऽ स्यात्। यद॑भिजुहुयात्।
रु॒द्रो॑स्य प॒शून्धातु॑कः स्यात्। यन्नाभि॑जुहुयात्। अशा॑न्तः
प्रहि॑येत॥१५॥

सु॒वस्य॑ बु॒ध्रे॑नाभि॒निद॑ध्यात्। मा त॑मो॒ मा य॒ज्ञस्त॑म॒न्मा
यज॑मानस्तमत्। नम॑स्ते अस्त्वाय॒ते। नमो॑ रु॒द्र परा॑य॒ते।
नमो॑ यत्र॑ नि॒षीद॑सि। अ॒मुं मा हि॑ःसीर॒मुं मा हि॑ःसीरि॒ति
येन॑ स्कन्दे॑त्। तं प्रह॑रेत्। सु॒हस्र॑श्च॒ङ्गो वृष॑भो जा॒तवे॑दाः।
स्तोम॑पृ॒ष्ठो घृ॒तवा॑न्त्सुप्रती॑कः। मा नो॑ हासीन्मेत्थि॒तो ने॒त्वा
जहा॑म। गो॒पोषं॑ नो॒ वीर॑पोषं च॑ य॒च्छेति॑। ब्रह्म॑णै॒वैनं॑ प्र
ह॑रति। सैव ततः॑ प्रायश्चि॒त्तिः॥१६॥

वै प्रजापतिः स्थापयति प्रजानन्त्रभि जुहुयात्स्याद्वियेत जहाम त्रीणि च (यद्विष्वण्णेन प्राजापत्यया
यत्कीटा मध्यमेन यदववृष्टेन यत्पूर्वस्यां यत्पुरा प्रयाजेभ्यः प्राङ्ङारो यदक्षिणा यत्प्रत्यग्यदुदङ्ङः ॥

)॥२॥

[२]

वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॑ वी॒र्ये॑ण॒र्ध्यते॑। यस्याहि॑ताग्नेर॒ग्निर्मथ्य॑मानो
न जाय॑ते। यत्रा॒न्यं पश्ये॑त्। तत॑ आ॒हृत्य॑ होत॒व्यम्।
अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्र॑ः हुतं भ॑वति। यद्यन्यत्र॑ वि॒न्देत्।
अ॒जाया॑ः होत॒व्यम्। आ॒ग्नेयी॑ वा ए॒षा। यद॒जा।
अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्र॑ः हुतं भ॑वति॥१७॥

अ॒जस्य॑ तु नाश्नी॑यात्। यद॒जस्या॑श्नी॒यात्। यामे॒वाग्नावाहु॑तिं
जुहुयात्। ताम॑द्यात्। तस्मा॑द॒जस्य॑ नाश्य॑म्। यद्य॒जान्न
वि॒न्देत्। ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ दक्षि॑णे॒ हस्ते॑ होत॒व्यम्। ए॒ष वा

अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरः॑ । यद्वा॑ह्म॒णः । अ॒ग्रावे॒वास्या॑ग्नि॒होत्र॑ ५ हु॒तं
भ॑वति ॥ १८ ॥

ब्रा॒ह्म॒णन्तु व॑स॒त्यै नाप॑ रु॒न्ध्यात् । यद्वा॑ह्म॒णं व॑स॒त्या
अ॑प॒रु॒न्ध्यात् । यस्मि॑न्ने॒वाग्रा॑वाहु॒तिं जुहु॑यात् । तम्भा॑ग॒धेये॑न
व्य॑र्धयेत् । तस्मा॑द्वा॒ह्म॒णो व॑स॒त्यै नाप॑रु॒ध्यः । यदि॑
ब्रा॒ह्म॒णन्न वि॑न्देत् । द॒र्भस्त॑म्बे हो॒तव्यम् । अ॒ग्निवा॑न्वे
द॒र्भस्त॑म्बः । अ॒ग्रावे॒वास्या॑ग्नि॒होत्र॑ ५ हु॒तं भ॑वति । द॒र्भास्तु॑
नाध्या॑सीत ॥ १९ ॥

यद्द॒र्भान॑ध्यासी॒त । या॒मे॒वाग्रा॑वाहु॒तिं जुहु॑यात् । ता॒मध्या॑सीत ।
तस्मा॑द्द॒र्भा नाध्या॑सित॒व्याः । यदि॑ द॒र्भान्न वि॑न्देत् । अ॒प्सु
हो॒तव्यम् । आपो॑ वै सर्वा॑ दे॒वताः । दे॒वता॑स्वे॒वास्या॑ग्नि॒होत्र॑ ५
हु॒तं भ॑वति । आप॒स्तु न परि॑चक्षीत । यदापः॑ परि॒चक्षी॑त ॥ २० ॥

या॒मे॒वाप्स्वाहु॑तिं जुहुयात् । तां परि॑चक्षीत । तस्मा॑दापो॒ न
प॑रि॒चक्ष्याः । मे॒ध्या च॒ वा ए॒तस्या॑मे॒ध्या च॑ तनुवौ स ५ सृ॒ज्येते ।
यस्या॑हि॒ताग्ने॒रन्यै॒रग्नि॑भि॒रग्नयः॑ स ५ सृ॒ज्यन्ते । अ॒ग्नये॑ वि॒विच॑ये
पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालं निर्वपेत् । मे॒ध्याश्चै॒वास्या॑मे॒ध्यां च॑ तनुवौ
व्याव॑र्तयति । अ॒ग्नये॑ व्र॒तप॑तये पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालं निर्वपेत् ।
अ॒ग्निमे॒व व्र॒तप॑तिः ५ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति । स ए॒वैनं॑
व्र॒तमा ल॑म्भयति ॥ २१ ॥

ग॒र्भः ५ स्र॑वन्तम॒गद॑म॒कः । अ॒ग्निरि॒न्द्रस्त्व॑ष्टा बृ॒हस्प॑तिः ।

पृथिव्यामव चुश्रोतैतत्। नाभिप्राप्नोति निर्ऋतिं पराचैः।
 रेतो वा एतद्वाजिनमाहिताग्नेः। यदग्निहोत्रम्। तद्यत्सर्वेत्।
 रेतोऽस्य वाजिनः स्रवेत्। गर्भः स्रवन्तमगदमकरित्याह।
 रेत एवास्मिन्वाजिनं दधाति॥२२॥

अग्निरित्याह। अग्निर्वै रेतोधाः। रेत एव तद्धधाति। इन्द्र
 इत्याह। इन्द्रियमेवास्मिन्दधाति। त्वष्टेत्याह। त्वष्टा वै
 पशूनां मिथुनानां रूपकृत्। रूपमेव पशुषु दधाति।
 बृहस्पतिरित्याह। ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः। ब्रह्मणैवास्मै
 प्रजाः प्र जनयति। पृथिव्यामव चुश्रोतैतदित्याह।
 अस्यामेवैतत्प्रतिष्ठापयति। नाभिप्राप्नोति निर्ऋतिं
 पराचैरित्याह। रक्षंसामपहत्यै॥२३॥

अजाऽग्रावेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति भवत्यासीत् परिचक्षीत् लम्भयति दधाति देवानां बृहस्पतिः पञ्च
 च (वि वै यद्यन्यमजायां ब्राह्मणस्य दर्भस्तम्बेऽप्सु होतव्यम्॥)॥३॥ [३]

याः पुरस्तात्प्रस्रवन्ति। उपरिष्ठात्सर्वतश्च याः। तार्भी
 रश्मिपवित्राभिः। श्रद्धां यज्ञमा रभे। देवां गातुविदः।
 गातुं यज्ञाय विन्दत। मनसस्पतिना देवेन। वाताद्यज्ञः प्र
 युज्यताम्। तृतीयस्यै दिवः। गायत्रिया सोम आभृतः॥२४॥

सोमपीथाय सन्नयितुम्। वक्त्रमन्तरमा ददे। आपो देवीः
 शुद्धाः स्थ। इमा पात्राणि शुन्धत। उपातङ्काय देवानाम्।
 पर्णवल्कमुत शुन्धत। पयो गृहेषु पयो अघ्नियासु। पयो
 वत्सेषु पय इन्द्राय हविषे धियस्व। गायत्री पर्णवल्केन।

पयः सोमं करोत्विमम्॥२५॥

अग्निं गृह्णामि सुरथं यो मयोभूः। य उद्यन्तमारोहति
सूर्यमहे। आदित्यज्योतिषां ज्योतिरुत्तमम्। श्वो यज्ञाय
रमतान्देवताभ्यः। वसून्नुद्रानादित्यान्। इन्द्रेण सह देवताः।
ताः पूर्वः परिं गृह्णामि। स्व आयतने मनीषया। इमामूर्जं
पञ्चदशीं ये प्रविष्टाः। तान्देवान्परिं गृह्णामि पूर्वः॥२६॥

अग्निर्हव्यवाडिह ताना वहतु। पौर्णमासं हविरिदमेषां
मयि। आमावास्यं हविरिदमेषां मयि। अन्तराऽग्नी पशवः।
देवसुसदमा गमन्। तान्पूर्वः परिं गृह्णामि। स्व आयतने
मनीषया। इह प्रजा विश्वरूपा रमन्ताम्। अग्निं गृहपतिमभि
संवसानाः। ताः पूर्वः परिं गृह्णामि॥२७॥

स्व आयतने मनीषया। इह पशवो विश्वरूपा रमन्ताम्। अग्निं
गृहपतिमभि संवसानाः। तान्पूर्वः परिं गृह्णामि। स्व आयतने
मनीषया। अयं पितृणामग्निः। अवाङ्मुखा पितृभ्य आ। तं
पूर्वः परिं गृह्णामि। अविषन्नः पितुं करत्। अजस्रन्त्वा
सभापालाः॥२८॥

विजयभागं समिन्धताम्। अग्ने दीदाय मे सभ्य।
विजित्यै शरदः शतम्। अन्नमावसथीयम्। अभि हराणि
शरदः शतम्। आवसथे श्रियं मन्त्रम्। अहिर्बुध्नियो नि
यच्छतु। इदमहमग्निज्यैष्ठेभ्यः। वसुभ्यो यज्ञं प्रब्रवीमि।

इदम॒हमिन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यः॥ २९॥

रु॒द्रेभ्यो॑ य॒ज्ञं प्र ब्र॑वीमि। इ॒दम॒हं वरु॑णज्येष्ठेभ्यः। आ॒दि॒त्येभ्यो॑
य॒ज्ञं प्र ब्र॑वीमि। प॒र्य॑स्वती॒रोष॑धयः। प॒र्य॑स्वद्वी॒रुधां॑ प॒र्यः। अ॒पां
प॒र्य॑सो॒ यत्प॑र्यः। तेन॒ मामिन्द्र॑ स॒ सं सृ॑ज। अ॒ग्ने॑ व्रतपते व्रतं
च॑रिष्यामि। तच्छ॑केय॒न्तन्मे॑ रा॒ध्यता॑म्। वा॒यो व्रत॑पत॒ आदि॑त्य
व्रत॑पते॥ ३०॥

व्र॒तानां॑ व्रतपते व्रतं च॑रिष्यामि। तच्छ॑केय॒न्तन्मे॑
रा॒ध्यता॑म्। इ॒मां प्रा॒ची॒मुदी॑चीम्। इ॒ष॒मूर्ज॑म॒भि स॑स्कृ॒ताम्।
ब॒हु॒प॒र्णाम॑शु॒ष्का॒ग्राम्। ह॒रामि॑ प॒शु॒पाम॑हम्। यत्कृ॑ष्णो रू॒पं
कृ॒त्वा। प्रा॒वि॒श॒स्त्वं व॒न॒स्पती॑न्। तत्स्त्वा॒मे॒कवि॑शति॒धा।
स॒म्भ॒रामि॑ सु॒स॒म्भृता॑॥ ३१॥

त्री॒न्प॒रि॒धी॑ सं स्ति॒स्रः स॒मिधः॑। य॒ज्ञाय॑रनु॒सञ्च॑रान्। उ॒प॒वे॒षं
मे॒क्ष॑णं धृ॒ष्टि॒म्। सं भ॑रामि सु॒स॒म्भृता॑। या जा॒ता ओष॑धयः।
दे॒वेभ्य॑स्त्रियु॒गं पु॒रा। तासां॑ प॒र्व रा॒ध्या॑सम्। प॒रि॒स्तर॑मा॒हरन्।
अ॒पां मे॒ध्यं य॒ज्ञिय॑म्। स॒दे॒व सं शि॒वम॑स्तु मे॥ ३२॥

आ॒च्छे॒त्ता वो॒ मा रि॑षम्। जी॒वा॒नि श॒रदः॑ श॒तम्।
अ॒प॒रि॒मि॒तानां॑ प॒रि॒मि॒ताः। स॒न्न॒ह्ये सु॒कृ॒ताय॑ कम्। ए॒नो
मा नि॒गाङ्ग॑त॒मच्च॑नाहम्। पु॒न॒रु॒त्थाय॑ बहु॒ला भ॑वन्तु।
स॒कृ॒दा॒च्छि॒न्नं ब॒र॒हि॒रूणा॑मृदु। स्यो॒नं पि॒तृभ्य॑स्त्वा
भ॒राम्य॑हम्। अ॒स्मिन्त्सी॑दन्तु मे पि॒तरः॑ सो॒म्याः। पि॒ताम॑हाः

प्रपितामहाश्चानुगैः सह॥३३॥

त्रिवृत्पलाशे दर्भः। इयान्प्रादेशसंमितः। यज्ञे पवित्रं
पोतृतमम्। पयो हव्यं करोतु मे। इमौ प्राणापानौ।
यज्ञस्याङ्गानि सर्वशः। आप्याययन्तौ सञ्चरताम्। पवित्रे
हव्यशोधने। पवित्रे स्थो वैष्णवी। वायुर्वा मनसा पुनातु॥३४॥

अयं प्राणश्चापानश्च। यजमानमपि गच्छताम्। यज्ञे ह्यभूतां
पोतारौ। पवित्रे हव्यशोधने। त्वया वेदिं विविदुः पृथिवीम्।
त्वया यज्ञो जायते विश्वदानिः। अच्छिद्रं यज्ञमन्वेषि विद्वान्।
त्वया होता सन्तनोत्यर्धमासान्। त्रयस्त्रिंशोऽसि तन्तूनाम्।
पवित्रेण सहागहि॥३५॥

शिवेयं रज्जुरभिधानीं। अघ्नियामुप सेवताम्। अप्रस्रं साय
यज्ञस्य। उखे उपदधाम्यहम्। पशुभिः सन्नीतं बिभृताम्।
इन्द्राय शृतं दधि। उपवेषोऽसि यज्ञाय। त्वां
परिवेषमधारयन्। इन्द्राय हविः कृण्वन्तः। शिवः शग्मो
भवासि नः॥३६॥

अमृन्मयन्देवपात्रम्। यज्ञस्यायुषि प्र युज्यताम्। तिरः
पवित्रमतिनीताः। आपो धारय मातिगुः। देवेन सवित्रोत्पूताः।
वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः। गान्दोहपवित्रे रज्जुम्। सर्वा पात्राणि
शुन्यता। एता आ चरन्ति मधुमद्गुहानाः। प्रजावतीर्यशसो
विश्वरूपाः॥३७॥

बृहीर्भवन्तीरुपजायमानाः। इह व इन्द्रो रमयतु गावः।

पूषा स्थः। अयक्ष्मा वः प्रजया सः सृजामि। रायस्पोषेण
बहुलाभवन्तीः। ऊर्जं पयः पिन्वमाना घृतं च। जीवो
जीवन्तीरुपवः सदेयम्। द्यौश्चेमं यज्ञं पृथिवी च
सन्दुहाताम्। धाता सोमेन सह वातेन वायुः। यजमानाय
द्रविणन्दधातु॥३८॥

उत्सन्दुहन्ति कलशश्चतुर्विलम्। इडा॑न्दे॒वी॒म्मधु॑मती॒ः
सुव॑र्विदम्। तदिन्द्रा॑ग्नी जि॒न्वत॑ः स॒नृता॑वत्। तद्यज॑मानममृत॒त्वे
द॑धातु। काम॑धुक्षः प्र णो॑ ब्रूहि। इन्द्रा॑य ह॒विरिन्द्रि॑यम्। अ॒मुं
यस्या॑ दे॒वाना॑म्। म॒नुष्या॑णां पयो॑ हितम्। बहु दु॒ग्धीन्द्रा॑य
दे॒वेभ्यः॑। ह॒व्यमा प्या॑यतां पुनः॑॥३९॥

व॒त्सेभ्यो॑ म॒नुष्ये॑भ्यः। पुन॒र्दोहा॑य कल्पताम्। य॒ज्ञस्य॑
सन्त॑तिरसि। य॒ज्ञस्य॑ त्वा सन्त॑तिमनु सन्त॑नोमि।
अद॑स्तमसि विष्ण॑वे त्वा। य॒ज्ञाय॑पि दधाम्य॒हम्।
अ॒द्विररि॑क्तेन पात्रेण। याः पू॒ताः प॑रि॒शेर॑ते। अ॒यं पयः॑ सोमं
कृ॒त्वा। स्वां योनि॑मपि गच्छतु॥४०॥

प॒र्णव॑ल्कः प॒वित्र॑म्। सौ॒म्यः सोमा॑द्धि निर्मितः। इ॒मौ प॒र्णं च
द॒र्भं च॑। दे॒वाना॑ः ह॒व्यशो॑धनौ। प्रा॒तर्वे॑षाय गोपाय। विष्णो॑
ह॒व्यः हि रक्ष॑सि। उ॒भाव॑ग्नी उ॒पस्तृ॑णते। दे॒वता॑ उप॑वसन्तु
मे। अ॒हङ्ग्रा॒म्यानु॑प वसामि। म॒ह्यङ्गो॑प॒तये॑ प॒शून्॥४१॥

आभृत इमं गृह्णामि पूर्वस्ताः पूर्वः परिगृह्णामि सभापाला इन्द्रज्येष्ठेभ्य आदित्य व्रतपते सुसम्भृतां

मे सह पुनातु गहि नो विश्वरूपा दधातु पुनर्गच्छतु पशून् (याः पुरस्तादिमामूर्जमिह प्रजा इह

पशवोऽयं पितृणामग्निः । ॥४॥

[४]

देवा॑ दे॒वेषु॑ परा॑क्रमध्वम् । प्रथ॑मा द्वितीये॑षु । द्विती॑यास्तृतीये॑षु ।
त्रिरे॑कादशा इ॒ह मा॑ऽवत । इ॒दं श॑केयं यदि॒दं क॒रोमि॑ ।
आ॒त्मा क॑रोत्वा॒त्मन॑ । इ॒दं क॑रिष्ये भेष॒जम् । इ॒दम्मे॑
विश्व॑भेषजा । अ॒श्विना॒ प्राव॑तं यु॒वम् । इ॒दम॒हं से॒नाया॑
अ॒भीत्व॑र्ये ॥४२॥

मुख॑मपो॒हामि॑ । सूर्य॑ ज्योति॒र्वि भा॑हि । म॒ह॒त इ॑न्द्रि॒याय॑ ।
आ प्या॑यतां घृ॒तयो॑निः । अ॒ग्निर्ह॒व्याऽनु॑ मन्यताम् । खम॑म॒ङ्ग
त्वच॑म॒ङ्ग । सु॒रूप॑न्त्वा॒ वसु॑विदम् । प॒शूना॑न्तेज॒सा । अ॒ग्नये॑
जुष्ट॑म॒भि घा॑रयामि । स्यो॒नन्ते॒ सदे॑नं करोमि ॥४३॥

घृ॒तस्य॑ धा॒रया॑ सु॒शेवं॑ कल्पयामि । तस्मि॑न्त्सीदा॒मृते॑
प्रति॑तिष्ठ । व्री॒हीणा॑म॒धे सु॑मन॒स्यमा॑नः । आ॒र्द्रः प्र॑थ॒स्रुर्भुव॑नस्य
गो॒पाः । शृ॒त उत्स्रा॑ति जनि॒ता म॑ती॒नाम् । यस्त॑ आ॒त्मा प॒शुषु॑
प्रवि॑ष्टः । दे॒वानां॑ वि॒ष्ठाम॑नु यो वि॒त॒स्थे । आ॒त्म॒न्वान्त॑सो॒म
घृ॒तवा॑न् हि भू॒त्वा । दे॒वान्वा॑च्छु॒ सुव॑र्वि॒न्द यज॑मानाय॒ मह्य॑म् ।
इरा॒ भूतिः॑ पृथि॒व्यै रसो॑ मोत्क्र॑मीत् ॥४४॥

देवाः॑ पि॒तरः॒ पि॒तरो॑ दे॒वाः । योऽह॑म॒स्मि स॒ सन् य॑जे ।
यस्या॑स्मि॒ न तम॑न्तरे॒मि । स्वं म॑ इ॒ष्टं स्व॑न्द॒त्तम् । स्वं
पूर्त॑ं स्व॒ श्रान्त॑म् । स्व॒ हु॒तम् । तस्य॑ मे॒ऽग्निरु॑प॒द्रष्टा॑ ।
वा॒युरु॑प॒श्रो॒ता । आ॒दि॒त्योऽनु॑ख्या॒ता । द्यौः पि॒ता ॥४५॥

पृथिवी माता। प्रजापतिर्बन्धुः। य एवास्मि स सन् यजे। मा
भेर्मा संविक्ष्वा मा त्वा हिंसिषम्। मा ते तेजोऽपं क्रमीत्।
भरतमुद्धरेमनुं षिञ्च। अवदानानि ते प्रत्यवदास्यामि।
नमस्ते अस्तु मा मा हिंसीः। यदवदानानि तेऽवद्यन्।
विलोमाकार्षमात्मनः॥४६॥

आज्येन प्रत्यनज्येनत्। तत् आ प्यायतां पुनः। अज्यायो
यवमात्रात्। आव्याधात्कृत्यतामिदम्। मा रूरुपाम
यज्ञस्य। शुद्धं स्विष्टमिदं हविः। मनुना दृष्टाङ्गुतपदीम्।
मित्रावरुणसमीरिताम्। दक्षिणार्धादसम्भिन्दन्। अवद्याम्येकतोमुखाम
इडे भागं जुषस्व नः। जिन्व गा जिन्वार्वतः। तस्यांस्ते
भक्षिवाणः स्याम। सर्वात्मानः सर्वगणाः। ब्रध्न पिन्वस्व।
ददतो मे मा क्षायि। कुर्वतो मे मोषदसत्। दिशाङ्गुतिरसि।
दिशो मे कल्पन्ताम्। कल्पन्ताम्ये दिशः॥४८॥

दैवींश्च मानुषींश्च। अहोरात्रे मे कल्पेताम्। अर्धमासा
मे कल्पन्ताम्। मासा मे कल्पन्ताम्। ऋतवो मे
कल्पन्ताम्। संवत्सरो मे कल्पताम्। क्लृप्तिरसि कल्पतां
मे। आशानां त्वाऽऽशापालेभ्यः। चतुर्भ्यो अमृतैभ्यः। इदं
भूतस्याध्यक्षेभ्यः॥४९॥

विधेम हविषा वयम्। भजतां भागी भागम्। मा भागोऽभक्त।
निरभागं भजामः। अपस्विन्वा ओषधीर्जिन्वा द्विपात्पाहि।
चतुष्पादवा दिवो वृष्टिमेरय। ब्राह्मणानामिदं हविः॥५०॥

सोम्यानां॑ सोमपी॒थिना॑म्। निर्भ॒क्तो ब्रा॑ह्मणः। नेहा
ब्रा॑ह्मणस्यास्ति। सम॑ङ्कां ब॒र्हिर्ह॒विषा॑ घृ॒तेन॑। समा॑दित्यैर्वसु॒भिः
सम्म॒रुद्धिः॑। समि॒न्द्रेण॑ वि॒श्वेभिर्दे॒वेभि॑रङ्काम्। दि॒व्यं नभो॑
गच्छ॑तु यत्स्वाहा॑। इन्द्रा॒णीवा॑ऽविध॒वा भू॑यासम्। अदि॑तिरिव
सुपु॒त्रा। अ॒स्थूरि॑ त्वा गार्हपत्य॥५१॥

उप॒निष॑दे सुप्रजा॒स्त्वाय॑। सं पत्नी॒ पत्या॑ सुकृ॒तेन॑ गच्छताम्।
य॒ज्ञस्य॑ यु॒क्तौ धुर्या॑वभूताम्। सं॒जाना॒नौ विज॑हता॒मरा॑तीः।
दि॒वि ज्योति॑र॒जर्मा॑ र॒भेता॑म्। दश॑ते त॒नुवो॑ य॒ज्ञ य॒ज्ञियाः॑।
ताः प्री॑णातु यज॑मानो घृ॒तेन॑। ना॒रि॒ष्ठयोः॑ प्र॒शिष॒मीड॑मानः।
दे॒वानां॑ दै॒व्येऽपि॑ यज॑मानोऽमृ॒तोऽभू॑त्। यं वा॑न्दे॒वा
अ॑कल्पयन्॥५२॥

ऊ॒र्जो भा॒गः श॑तक्रतू। ए॒तद्वा॑ तेन॑ प्री॒णानि॑। तेन॑
तृ॒प्यतम॑ह॒हौ। अ॒ह॒न्दे॒वानां॑ सु॒कृता॑मस्मि लो॒के।
ममे॒दमि॑ष्टन्न मिथु॑र्भवाति। अ॒ह॒न्नारि॑ष्ठावनु॑ यजामि वि॒द्वान्।
यदा॑भ्यामिन्द्रो॒ अद॑धाद्वा॒गधे॑यम्। अदा॑रसृ॒द्धव॑त देवसोम।
अ॒स्मिन् य॒ज्ञे म॑रुतो मृड॒ता नः॑। मा नो॑ विदद्भि॒भामो॑
अश॑स्तिः॥५३॥

मा नो॑ विदद्द्वि॒जना॒ द्वेष्ट्या॒ या। ऋ॒षभं॑ वा॒जिनं॑ व॒यम्। पूर्ण॑मा॒सं
यजाम॑हे। स नो॑ दो॒हता॑ सु॒वीर्य॑म्। रा॒यस्पोष॑ सह॒स्त्रिण॑म्।
प्रा॒णाय॑ सुरा॒धसे॑। पूर्ण॑मा॒साय॑ स्वाहा॑। अ॒मा॒वा॒स्या सु॒भगा॑
सु॒शेवा॑। धे॒नुरि॑व॒ भूय॑ आ॒प्याय॑माना। सा नो॑ दो॒हता॑

सुवीर्यम्। रायस्पोषः सहस्रिणम्। अपानाय सुरार्धसे।
अमावास्यायै स्वाहा। अभि स्तृणीहि परि धेहि वेदिम्।
जामिम्मा हिःसीरमुया शयाना। होतृषदना हरिताः
सुवर्णाः। निष्का इमे यजमानस्य ब्रध्ने॥५४॥

अभीत्वैर्यै करोमि क्रमीत्पिताऽऽत्मन एकतो मुखां मे दिशोऽध्यक्षेभ्यो हविर्गार्हपत्या कल्पयन्नशस्तिः
सा नो दोहताः सुवीर्यं सप्त च॥५॥

परिस्तृणीत परिधत्ताग्निम्। परिहितोऽग्निर्यजमानं भुनक्तु।
अपाः रस ओषधीनाः सुवर्णाः। निष्का इमे यजमानस्य
सन्तु कामदुघाः। अमुत्रामुष्मिल्लोके। भूपते भुवनपते।
महतो भूतस्य पते। ब्रह्माणन्त्वा वृणीमहे। अहं भूपतिरहं
भुवनपतिः। अहं महतो भूतस्य पतिः॥५५॥

देवेन सवित्रा प्रसूत आर्त्विज्यङ्करिष्यामि। देवं सवितरेतन्त्वा
वृणते। बृहस्पतिं दैव्यं ब्रह्माणम्। तदहं मनसे प्र ब्रवीमि।
मनो गायत्रियै। गायत्री त्रिष्टुभै। त्रिष्टुजगत्यै। जगत्यनुष्टुभै।
अनुष्टुक्पङ्क्तौ। पङ्क्तिः प्रजापतये॥५६॥

प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यः। विश्वे देवा बृहस्पतये।
बृहस्पतिर्ब्रह्मणे। ब्रह्म भूर्भुवः सुवः। बृहस्पतिर्देवानां ब्रह्मा।
अहं मनुष्याणाम्। बृहस्पते यज्ञज्ञोपाय। इदं तस्मै हर्म्यं
करोमि। यो वो देवाश्चरति ब्रह्मचर्यम्। मेधावी दिक्षु मनसा
तपस्वी॥५७॥

अ॒न्तर्दू॒तश्च॑रति॒ मानु॑षीषु। चतुः शिखण्डा युवतिः सुपेशाः।
घृ॒तप्र॑तीका॒ भुव॑नस्य॒ मध्ये॑। म॒र्मृज्य॑मा॒ना मह॑ते सौभ॒गाय।
मह्य॑न्धु॒क्ष्व यज॑मानाय॒ कामान्। भूमि॑र्भू॒त्वा म॑हि॒मानं पु॑पोष।
ततो॑ दे॒वी वर्ध॑यते॒ पया॑ंसि। य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञं वि च॑ यन्ति॒ शं
च। ओष॑धी॒राप॑ इ॒ह शक्र॑रीश्च। यो मा॑ हृ॒दा मन॑सा॒ यश्च॑
वा॒चा॥५८॥

यो ब्रह्म॑णा॒ कर्म॑णा॒ द्वेष्टि॑ दे॒वाः। यः श्रु॑तेन॒ हृद॑येनेष्ण॒ता च।
तस्यै॑न्द्र॒ वज्रेण॑ शि॒रश्छि॑नन्नि। ऊ॒र्णामृ॑दु प्रथ॑मानं॒ स्यो॒नम्।
दे॒वेभ्यो॑ जुष्टं॒ सद॑नाय ब॒र्हिः। सु॒वर्गे॑ लो॒के यज॑मानं॒ हि
धे॒हि। मां नाक॑स्य पृ॒ष्ठे प॑रमे व्यो॒मन्। चतुः शिखण्डा युवतिः
सुपेशाः। घृ॒तप्र॑तीका॒ वयु॑नानि वस्ते। साऽऽस्ती॒र्यमा॑णा मह॑ते
सौभ॒गाय ॥५९॥

सा मे॑ धु॒क्ष्व यज॑मानाय॒ कामान्। शि॒वा च॑ मे श॒ग्मा चै॒धि।
स्यो॒ना च॑ मे सु॒षदा॑ चैधि। ऊ॒र्जस्व॑ती च मे॒ पय॑स्वती चैधि।
इष॑मूर्जं मे पि॒न्वस्व। ब्रह्म॑ तेजो॑ मे पि॒न्वस्व। क्ष॒त्रमो॑जो॑ मे
पि॒न्वस्व। वि॒शं पु॑ष्टिं मे पि॒न्वस्व। आ॒युर्न॒न्नाद्य॑म्मे पि॒न्वस्व।
प्र॒जां प॒शून्मे॑ पि॒न्वस्व॥६०॥

अ॒स्मिन् य॒ज्ञ उ॒प भू॒य इ॒न्नु मै। अ॒वि॒क्षो॑भाय परि॒धी॒न्द॑धामि।
ध॒र्ता ध॒रुणो॑ धरी॑यान्। अ॒ग्नि॒र्द्वेषा॑ंसि॒ निरि॑तो नु॒दातै॑।
वि॒च्छि॑नन्नि॒ विधृ॑तीभ्यां॒ स॒पत्नान्। जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्॒ ये

चं जनिष्यमाणाः। विशो यन्त्राभ्यां विधमाम्येनान्। अहं
स्वानामुत्तमोऽसानि देवाः। विशो यन्त्रे नुदमाने अरातिम्।
विश्वं पाप्मानममतिन्दुर्मरायुम्॥६१॥

सीदन्ती देवी सुकृतस्य लोके। धृतीं स्थो विधृती
स्वधृती। प्राणान्मयि धारयतम्। प्रजाम्मयि धारयतम्।
पशून्मयि धारयतम्। अयं प्रस्तर उभयस्य धर्ता। धर्ता
प्रयाजानामुतानूयाजानाम्। स दाधार समिधो विश्वरूपाः।
तस्मिन्त्सुचो अध्या सादयामि। आ रोह पथो जुहु
देवयानान्॥६२॥

यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। हिरण्यपक्षाऽजिरा
सम्भृताङ्गा। वहांसि मा सुकृतां यत्र लोकाः। अवाहं बाध
उपभृता सपत्नान्। जातान्भ्रातृव्यान् ये च जनिष्यमाणाः।
दोहै यज्ञं सुदुघामिव धेनुम्। अहमुत्तरो भूयासम्।
अधरे मत्सपत्नाः। यो मा वाचा मनसा दुर्मरायुः।
हृदाऽरातीयादभिदासदग्ने॥६३॥

इदमस्य चित्तमधरन्ध्रवायाः। अहमुत्तरो भूयासम्। अधरे
मत्सपत्नाः। ऋषभोऽसि शाक्वरः। घृताचीनां सूनुः।
प्रियेण नाम्नां प्रिये सदसि सीद। स्योनो मे सीद सुषदः
पृथिव्याम्। प्रथयि प्रजयां पशुभिः सुवर्गे लोके। दिवि सीद
पृथिव्यामन्तरिक्षे। अहमुत्तरो भूयासम्॥६४॥

अधरे मत्सपत्नाः। इयं स्थाली घृतस्य पूर्णा। अच्छिन्नपयाः

शतधार् उत्सः। मारुतेन शर्मणा दैव्येन। यज्ञोऽसि सर्वतः
श्रितः। सर्वतो मां भूतं भविष्यच्छ्रयताम्। शतम्मे
सन्त्वाशिषः। सहस्रम्मे सन्तु सूनृताः। इरावतीः पशुमतीः।
प्रजापतिरसि सर्वतः श्रितः॥६५॥

सर्वतो मां भूतं भविष्यच्छ्रयताम्। शतं मे सन्त्वाशिषः। सहस्रं
मे सन्तु सूनृताः। इरावतीः पशुमतीः। इदमिन्द्रियममृतं
वीर्यम्। अनेनेन्द्राय पशवोऽचिकित्सन्। तेन देवा अवतोपु
माम्। इहेषमूर्जं यशः सह ओजः सनेयम्। शृतं मयि
श्रयताम्। यत्पृथिवीमचरत्तत्प्रविष्टम्॥६६॥

येनासिश्चद्वलमिन्द्रे प्रजापतिः। इदन्तच्छुक्रं मधुं वाजिनीवत्।
येनोपरिष्ठादधिनोन्महेन्द्रम्। दधि मांन्धिनोतु। अयं वेदः
पृथिवीमन्वाविन्दत्। गुहां सतीङ्गहने गह्वरेषु। स विन्दतु
यजमानाय लोकम्। अच्छिद्रं यज्ञं भूरिकर्मा करोतु।
अयं यज्ञः समसदद्धविष्मान्। ऋचा साम्ना यजुषा
देवताभिः॥६७॥

तेन लोकान्त्सूर्यवतो जयेम। इन्द्रस्य सख्यममृतत्वमश्याम्।
यो नः कनीय इह कामयातै। अस्मिन् यज्ञे यजमानाय
मह्यम्। अप तमिन्द्राग्नी भुवनान्नुदेताम्। अहं प्रजां वीरवतीं
विदेय। अग्ने वाजजित्। वाजन्त्वा सरिष्यन्तम्। वाजं
जेष्यन्तम्। वाजिनं वाजजितम्॥६८॥

वाज॒जित्या॑यै सं मा॑र्जिम्। अ॒ग्निम॑न्ना॒दम॑न्नाद्याय। उप॑हूतो द्यौः
पि॒ता। उप॑ मान्द्यौः पि॒ता ह्व॑यताम्। अ॒ग्निरा॑ग्नी॒ध्रात्। आयु॑षे
वर्च॑से। जी॒वात्वै पु॑ण्याय। उप॑हूता पृथि॒वी मा॒ता। उप॑ मां
मा॒ता पृथि॒वी ह्व॑यताम्। अ॒ग्निरा॑ग्नी॒ध्रात्॥६९॥

आयु॑षे वर्च॑से। जी॒वात्वै पु॑ण्याय। मनो॒ ज्योति॑र्जुषता॒माज्य॑म्।
विच्छि॑न्नं य॒ज्ञं समि॑मन्दधातु। बृह॒स्पति॑स्तनुतामि॒मन्नः॑।
विश्वे॑ दे॒वा इ॒ह मा॑दयन्ताम्। यन्ते॑ अ॒ग्न आ॑वृश्चामि। अ॒हं
वा॑ क्षिपि॒तश्चर॑न्। प्र॒जां च॒ तस्य॑ मूलं॑ च। नी॒चैर्दे॒वा नि
वृ॑श्चत॥७०॥

अ॒ग्ने यो नो॑ऽभि॒दास॑ति। स॒मा॒नो यश्च॑ नि॒ष्ठः। इ॒ध्मस्यै॑व
प्र॒क्षाय॑तः। मा तस्योच्छे॑षि॒ किञ्च॑न। यो मा॒न्द्वेष्टि॑ जातवेदः।
यश्चा॒हन्द्वेष्मि॑ यश्च॒ माम्। सर्वा॑ऽस्तान॑ग्रे सन्द॑ह। या॑
श्चा॒हन्द्वेष्मि॑ ये च॒ माम्। अ॒ग्ने वा॑जजित्। वाज॑न्त्वा
ससृ॑वा॑सम्॥७१॥

वाज॑ जिगि॒वा॑सम्। वा॒जिनं॑ वाज॒जित॑म्। वा॒ज॒जित्या॑यै
सम्मा॑र्जिम्। अ॒ग्निम॑न्ना॒दम॑न्नाद्याय। वेदि॑र्ब॒र्हः श्रु॑तं ह॒विः।
इ॒ध्मः परि॑धयः सु॒चः। आ॒ज्यं य॒ज्ञ ऋ॒चो य॒जुः। या॒ज्याश्च
वष॑ट्काराः। सम्मे॒ सन्न॑तयो नमन्ताम्। इ॒ध्म॒स॒न्न॒ह॑ने हुते॥७२॥

दि॒वः खी॑लोऽव॑ततः। पृथि॒व्या अ॒ध्युत्थि॑तः। तेना॑
स॒हस्र॑काण्डेन। द्विष॑न्तं शोच॑यामसि। द्विष॑न्मे ब॒हु

शौचतु। ओषधे॒ मो अ॒ह॒ः शुच॑म्। यज्ञ॒ नम॑स्ते यज्ञ।
नमो॒ नम॑श्च ते यज्ञ। शिवे॑न॒ मे सन्ति॑ष्ठस्व। स्यो॒नेन॑ मे
सन्ति॑ष्ठस्व॥ ७३॥

सुभू॑तेन॒ मे सन्ति॑ष्ठस्व। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ मे सन्ति॑ष्ठस्व।
य॒ज्ञस्य॑र्द्धि॒मनु॑ सन्ति॑ष्ठस्व। उप॑ ते यज्ञ॒ नमः॑। उप॑ ते नमः॑।
उप॑ ते नमः॑। त्रि॒ष्फुली॑क्रि॒यमा॑णानाम्। यो न्य॒ङ्गो अ॑व॒शिष्य॑ते।
रक्ष॑सां भाग॒धेय॑म्। आप॒स्तत्र॑ व॒हता॑दितः॥ ७४॥

उ॒लूख॑ले॒ मुस॑ले॒ यच्च॑ शूर्पे॑। आ॒शि॒श्लेष॑ दृषदि॒ यत्क॑पाले॑।
अ॒व॒प्रुषो॑ वि॒प्रुषः॑ संय॑जामि। वि॒श्वे दे॒वा ह॒विरि॑दं जु॒षन्ता॑म्।
य॒ज्ञे या वि॒प्रुषः॑ सन्ति॑ ब॒ह्वीः। अ॒ग्नौ ताः सर्वाः॑ स्वि॒ष्टाः सु॑ह॒ता
जु॒होमि॑। उ॒द्यन्न॑द्यमि॒त्र महः॑। स॒पत्न्या॑न्मे अ॒नीन॑शः। दि॒वै नान्
वि॒द्युता॑ जहि। नि॒म्रोच॑न्न॒धरा॑न्कृ॒धि॥ ७५॥

उ॒द्यन्न॑द्य वि नो॑ भज। पि॒ता पु॒त्रेभ्यो॑ यथा॑। दी॒र्घायु॑त्वस्य॒
हे॒शिषे॑। तस्य॑ नो दे॒हि सूर्य॑। उ॒द्यन्न॑द्य मि॒त्रमहः॑।
आ॒रोह॑न्नुत्तरा॒न्दि॒वम्। ह॒द्रो ग॑म्ममं सूर्य॑। ह॒रि॒माणं॑ च नाशय।
शु॒केषु॑ मे ह॒रि॒माण॑म्। रो॒प॒णाका॑सु दध्मसि ॥ ७६॥

अथो॑ ह॒रि॒द्र॒वेषु॑ मे। ह॒रि॒माणं॑ नि दध्मसि। उद॑गाद॒यमा॑दित्यः।
वि॒श्वेन॒ सह॑सा स॒ह। द्वि॒षन्तं॑ मम॑ र॒न्धय॑न्। मो अ॒ह॒न्दि॒षतो॑
र॒धम्। यो नः॑ शपाद॒शप॑तः। यश्च॑ नः॑ शप॑तः शपा॑त्। उ॒षाश्च॑
तस्मै॑ नि॒म्रुक्। सर्वं॑ पा॒पं स॑मू॒हता॑म्॥ ७७॥

यो नः सपत्नो यो रणः। मर्तोऽभिदासन्ति देवाः।
 इध्मस्यैव प्रक्षायतः। मा तस्योच्छेषि किञ्चन। अवसृष्टः
 परापत। शरो ब्रह्मसंशितः। गच्छाऽमित्रान्प्रविश।
 मेषाङ्कश्चनोच्छिषः॥७८॥

पतिः प्रजापतये तपस्वी वाचा सौभगाय पशून्मै पिन्वस्व दुर्मरायुं देवयानानग्नेऽन्तरिक्षेऽहमुत्तरो भूयासं
 प्रजापतिरसि सर्वतः श्रितः प्रविष्टन्देवताभिर्वाज्जितं पृथिवी ह्वयतामग्निराग्नीध्राद्वक्षत ससृवांसं हुते
 स्योनेन मे सन्तिष्ठस्वेतः कृधि दध्मस्यूहतामष्टौ च॥६॥ [६]

सक्षेदं पश्य। विधर्तरिदं पश्य। नाकेदं पश्य। रमतिः
 पनिष्ठा। ऋतं वर्षिष्ठम्। अमृतायान्याहुः। सूर्यो वरिष्ठो
 अक्षभिर्विभाति। अनु द्यावापृथिवी देवपुत्रे। दीक्षाऽसि
 तपसो योनिः। तपोऽसि ब्रह्मणो योनिः॥७९॥

ब्रह्मासि क्षत्रस्य योनिः। क्षत्रमस्युतस्य योनिः। ऋतमसि
 भूरा रभे। श्रद्धां मनसा। दीक्षान्तपसा। विश्वस्य
 भुवनस्याधिपत्नीम्। सर्वे कामा यजमानस्य सन्तु। वातं
 प्राणं मनसाऽन्वा रभामहे। प्रजापतिं यो भुवनस्य गोपाः।
 स नो मृत्योस्त्रायतां पात्वंहसः॥८०॥

ज्योग्जीवा जरामंशीमहि। इन्द्रं शाक्वर गायत्रीं प्र पद्ये। तान्ते
 युनज्मि। इन्द्रं शाक्वर त्रिष्टुभं प्र पद्ये। तान्ते युनज्मि। इन्द्रं
 शाक्वर जगतीं प्र पद्ये। तान्ते युनज्मि। इन्द्रं शाक्वरानुष्टुभं
 प्र पद्ये। तान्ते युनज्मि। इन्द्रं शाक्वर पङ्क्तिं प्रपद्ये॥८१॥

तान्ते युनज्मि। आऽहन्दीक्षामरुहमृतस्य पत्नीम्। गायत्रेण

छन्दसा ब्रह्मणा च। ऋतं सत्येऽधायि। सत्यमृतेऽधायि।
 ऋतं च मे सत्यञ्चाभूताम्। ज्योतिरभूवः सुवर्गमम्।
 सुवर्गं लोकं नाकस्य पृष्ठम्। ब्रध्नस्य विष्टपमगमम्। पृथिवी
 दीक्षा॥८२॥

तयाऽग्निर्दीक्षया दीक्षितः। ययाऽग्निर्दीक्षया दीक्षितः। तया
 त्वा दीक्षया दीक्षयामि। अन्तरिक्षन्दीक्षा। तया वायुर्दीक्षया
 दीक्षितः। यया वायुर्दीक्षया दीक्षितः। तया त्वा दीक्षया
 दीक्षयामि। द्यौर्दीक्षा। तयाऽऽदित्यो दीक्षया दीक्षितः।
 ययाऽऽदित्यो दीक्षया दीक्षितः॥८३॥

तया त्वा दीक्षया दीक्षयामि। दिशो दीक्षा। तया चन्द्रमा
 दीक्षया दीक्षितः। यया चन्द्रमा दीक्षया दीक्षितः। तया त्वा
 दीक्षया दीक्षयामि। आपो दीक्षा। तया वरुणो राजा दीक्षया
 दीक्षितः। यया वरुणो राजा दीक्षया दीक्षितः। तया त्वा
 दीक्षया दीक्षयामि। ओषधयो दीक्षा॥८४॥

तया सोमो राजा दीक्षया दीक्षितः। यया सोमो राजा दीक्षया
 दीक्षितः। तया त्वा दीक्षया दीक्षयामि। वाग्दीक्षा। तया
 प्राणो दीक्षया दीक्षितः। यया प्राणो दीक्षया दीक्षितः। तया
 त्वा दीक्षया दीक्षयामि। पृथिवी त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षताम्।
 अन्तरिक्षन्त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षताम्। द्यौस्त्वा दीक्षमाणमनु
 दीक्षताम्॥८५॥

दिशस्त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षन्ताम्। आपस्त्वा दीक्षमाणमनु

दीक्षन्ताम्। ओषधयस्त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षन्ताम्। वाक्त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षताम्। ऋचस्त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षन्ताम्। सामानि त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षन्ताम्। यजूंषि त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षन्ताम्। अहंश्च रात्रिश्च। कृषिश्च वृष्टिश्च। त्विषिश्चापचितिश्च॥८६॥

अपश्चौषधयश्च। ऊर्क् सूनृतां च। तास्त्वा दीक्षमाणमनु दीक्षन्ताम्। स्वे दक्षे दक्षपितेह सीद। देवानां सुम्नो महते रणाय। स्वासस्थस्तनुवा संविशस्व। पितेवैधि सूनव आ सुशेवं। शिवो मां शिवमा विश। सत्यम्मा आत्मा। श्रद्धा मेऽक्षितिः॥८७॥

तपो मे प्रतिष्ठा। सवितृप्रसूता मां दिशो दीक्षयन्तु। सत्यमस्मि। अहन्त्वदस्मि मदसि त्वमेतत्। ममांसि योनिस्तव योनिरस्मि। ममैव सन्वहं हव्यान्यग्ने। पुत्रः पित्रे लोककृज्जातवेदः। आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तात्। अग्ने स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्॥८८॥
विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। एकमिषे विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। द्वे ऊर्जे विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। त्रीणि व्रताय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। चत्वारि मायोभवाय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। पञ्च पशुभ्यो विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। षड्रायस्पोषाय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। सप्त सप्तभ्यो होत्राभ्यो विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। सखायः सप्तपदा अभूमा सख्यन्ते गमेयम्॥८९॥

स॒ख्यात्ते॒ मा यो॑षम्। स॒ख्यान्मे॒ मा यो॑ष्ठाः। साऽसि॑ सुब्रह्म॒ण्ये।
तस्या॑स्ते पृथि॒वी पादः॑। साऽसि॑ सुब्रह्म॒ण्ये। तस्या॑स्तेऽन्तरि॑क्षं
पादः॑। साऽसि॑ सुब्रह्म॒ण्ये। तस्या॑स्ते द्यौः पादः॑। साऽसि॑
सुब्रह्म॒ण्ये। तस्या॑स्ते दि॒शः पादः॑॥९०॥

प॒रोर॑जास्ते प॒ञ्चमः॑ पादः॑। सा न॒ इष॒मूर्ज॑न्धु॒क्ष्वा। तेज॑
इन्द्रि॒यम्। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॒न्नाद्य॑म्। वि मि॑मे त्वा॒ पय॑स्वतीम्।
दे॒वाना॑न्धे॒नुः सु॒दुघा॑मन॒पस्फुर॑न्तीम्। इन्द्रः॑ सोमं॑ पिबतु।
क्षेमो॑ अस्तु नः। इ॒मान्न॑राः कृणुत॒ वेदि॑मेत्य॑। वसु॑मतीः
रु॒द्रव॑तीमादित्यव॑तीम्॥९१॥

व॒र्ष्मन्दि॑वः। नाभा॑ पृथि॒व्याः। यथा॑ऽयं यज॑मानो न रि॒ष्येत्।
दे॒वस्य॑ सवि॒तुः स॒वे। चतुः॑ शिख॒ण्डा यु॒वतिः॑ सु॒पेशाः॑।
घृ॒तप्र॑तीका॒ भुव॑नस्य॒ मध्ये॑। तस्या॑ सु॒पर्णा॑वधि॒ यौ
नि॒विष्टौ। तयो॑र्दे॒वाना॑मधि॒ भाग॑धेयम्। अ॒प ज॑न्य॒म्भ्यन्नु॑द।
अप॑ च॒क्राणि॑ वर्तय। गृ॒हः सोम॑स्य गच्छ॒तम्। न वा उ॑
वे॒तन्मि॑यसे न रि॒ष्यसि। दे॒वाः इ॒दैषि॑ पृथि॒भिः सु॒गेभिः॑।
यत्र॑ यन्ति॒ सुकृ॑तो नापि॑ दुष्कृतः॑। तत्र॑ त्वा दे॒वः स॒वि॒ता
द॑धातु॥९२॥

ब्रह्म॑णो योनिर॑हंसः प॒ङ्क्तिं प्रप॑द्ये दी॒क्षा यया॑ऽदित्यो दी॒क्षया॑ दीक्षितस्तया॑ त्वा दी॒क्षया॑ दीक्षयाम्योप॑धयो
दी॒क्षा द्यौस्त्वा॒ दीक्ष॑माण॒मनु॑ दीक्षता॒मप॑चित्तिश्चाक्षि॑तिरुत्तर॑स्मिन्नामेयं दि॒शः पादं॑ आदित्यव॑तीं वर्तय॒ पञ्च॑
च॥७॥

[७]

यद॒स्य पा॒रे रज॑सः। शु॒क्रञ्चो॒तिर॑जायत। तन्नः॑ पर्ष॒दति॑

द्विषः। अग्रे वैश्वानर॒ स्वाहा॑। यस्मा॑द्द्विषा॒ऽवाशि॑ष्ठाः। ततो॑ नो
अभयं॑ कृधि। प्रजा॒भ्यः सर्वा॑भ्यो मृड। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑।
यस्मा॑द्द्विषा न्यषेदः। ततो॑ नो अभयं॑ कृधि॥९३॥

प्रजा॒भ्यः सर्वा॑भ्यो मृड। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑। उदु॑स्त्र तिष्ठ
प्रति॑तिष्ठ॒ मारि॑षः। मेमं॑ य॒ज्ञं यज॑मानं च रीरिषः। सुव॑र्गे
लो॒के यज॑मान॒ः हि धे॑हि। शन्न॑ एधि द्विपदे॒ शश्रु॑तुष्पदे।
यस्मा॑द्द्विषा॒ऽवेषि॑ष्ठाः पु॒लायि॑ष्ठाः सु॒मज्ञा॑स्थाः। ततो॑ नो अभयं॑
कृधि। प्रजा॒भ्यः सर्वा॑भ्यो मृड। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑॥९४॥

य इ॒दम॑कः। तस्मै॑ नमः। तस्मै॑ स्वाहा॑। न वा उ॒वेत॑न्म्रियसे।
आशा॑नान्त्वा वि॒श्वा आशाः॑। य॒ज्ञस्य॑ हि स्थ ऋ॒त्वियौ॑।
इन्द्रा॑ग्नी॒ चेत॑नस्य च। हु॒ताहु॑तस्य॒ तृप्य॑तम्। अहु॑तस्य हु॒तस्य॑
च। हु॒तस्य॑ चाहु॑तस्य च। अहु॑तस्य हु॒तस्य॑ च। इन्द्रा॑ग्नी
अ॒स्य सोम॑स्य। वी॒तं पि॑बतं जुषे॒थाम्। मा यज॑मान॒न्तमो॑
विद॑त्। म॒र्त्विजो॑ मो इ॒माः प्र॒जाः। मा यः सोम॑मि॒मं पि॑बात्।
स॒ऽसृष्ट॑मु॒भयं॑ कृतम्॥९५॥

कृधि मी॒दुषेऽहु॑तस्य च सप्त॑ च॥८॥

अ॒ना॒गस॑स्त्वा व॒यम्। इन्द्रे॑ण॒ प्रेषि॑ता॒ उप। वा॒युष्टे॑
अ॒स्त्व॒ऽश॒भूः। मि॒त्रस्ते॑ अ॒स्त्व॒ऽश॒भूः। वरु॑णस्ते
अ॒स्त्व॒ऽश॒भूः। अपा॑क्षया॒ ऋत॑स्य गर्भाः। भुव॑नस्य
गोपाः॒ श्येना॑ अतिथयः। पर्व॑तानाङ्क॒कुभः॑ प्र॒युतो॑ नपातारः।

व॒शुनेन्द्रं॑ ह्वयत। घोषे॒णामी॑वाꣳ श्रातयत॥९६॥

यु॒क्ताः स्थ॑ वह॑त। दे॒वा ग्रा॑वा॒ण इन्द्रु॑रिन्द्र॒ इत्य॑वादिषुः।
ए॒न्द्रम॑चुच्यवुः पर॒मस्याः॑ परा॒वतः॑। आऽस्मात्स॒धस्था॑त्।
ओ॒रोर॒न्तरि॑क्षात्। आ सु॒भूतम॑सुषवुः। ब्र॒ह्मव॑र्चसम्म॒
आसु॑षवुः। स॒मरे॑ रक्षाꣳस्यवधिषुः। अप॑ह॒तं ब्र॒ह्मज्य॑स्य।
वाक्क्र॑ त्वा॒ मन॑श्च श्रीणीताम्॥९७॥

प्रा॒णश्च॑ त्वाऽपा॒नश्च॑ श्रीणीताम्। चक्षु॑श्च त्वा॒ श्रोत्रं॑ च
श्रीणीताम्। दक्ष॑श्चत्वा॒ बलं॑ च श्रीणीताम्। ओज॑श्च त्वा॒
सह॑श्च श्रीणीताम्। आयु॑श्च त्वाऽज॒रा च॑ श्रीणीताम्। आ॒त्मा
च॑ त्वा त॒नूश्च॑ श्रीणीताम्। श्रु॒तोऽसि॑ श्रु॒तं कृ॑तः। श्रु॒ताय॑
त्वा श्रु॒तेभ्य॑स्त्वा। यमिन्द्र॑मा॒हुर्वरु॑णं॒ यमा॒हुः। यम्मि॒त्रमा॒हुर्यमु॑
स॒त्यमा॒हुः॥९८॥

यो दे॒वाना॑न्दे॒वत॑मस्तपो॒जाः। तस्मै॑ त्वा॒ तेभ्य॑स्त्वा। मयि॒
त्यदि॑न्द्रि॒यम्म॑हत्। मयि॒ दक्षो॑ मयि॒ क्रतुः॑। मयि॑ धायि
सु॒वीर्य॑म्। त्रि॒शु॒घ्मो वि॑ भा॒तु मे॑। आकू॑त्या॒ मन॑सा
स॒ह। वि॒राजा॒ ज्योति॑षा स॒ह। य॒ज्ञेन॒ पय॑सा स॒ह। तस्य॑
दोह॑मशीमहि॥९९॥

तस्य॑ सु॒म्रम॑शीमहि। तस्य॑ भ॒क्षम॑शीमहि। वाग्जु॑षा॒णा
सोम॑स्य तृप्यतु। मि॒त्रो जना॑न्त्र स मि॒त्र। यस्मान्न॑ जा॒तः
परो॑ अ॒न्यो अ॒स्ति। य आ॑वि॒वेश॒ भुव॑नानि॒ विश्वा॑। प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जया॑ संविदा॒नः। त्रीणि॒ ज्योती॑ꣳषि सच॒ते स षोड॑शी।

एष ब्रह्मा य ऋत्विजः। इन्द्रो नाम श्रुतो गुणे॥१००॥

प्र ते महे विदथे शंसिष हरी। य ऋत्विजः प्र ते
वन्वे। वनुषो हर्यतम्मदम्। इन्द्रो नाम घृतत्रयः। हरिभिश्चारु
सेचते। श्रुतो गुण आ त्वा विशन्तु। हरिवर्षसङ्गिरः।
इन्द्राधिपतेऽधिपतिस्त्वन्देवानामसि। अधिपतिम्माम्।
आयुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु॥१०१॥

इन्द्रश्च सम्राड्गुरुणश्च राजा। तौ ते भक्षं चक्रतुरग्र एतम्।
तयोरनु भक्षं भक्षयामि। वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु।
प्रजापतिर्विश्वकर्मा। तस्य मनो देवं यज्ञेन राध्यासम्।
अर्थेणा अस्य जहितः। अवसानपतेऽवसानम्मे विन्द। नमो
रुद्राय वास्तोष्पतये। आयने विद्रवणे॥१०२॥

उद्याने यत्परायणे। आवर्तने विवर्तने। यो गोपायति
तं हुवे। यान्यपामित्यान्यप्रतीत्तान्यस्मि। यमस्य बलिना
चरामि। इहैव सन्तः प्रति तद्यातयामः। जीवा जीवेभ्यो नि
हराम एनत्। अनृणा अस्मिन्ननृणाः परस्मिन्। तृतीयं लोके
अनृणाः स्याम। ये देवयाना उत पितृयाणाः॥१०३॥

सर्वान्पथो अनृणा आक्षीयेम। इदमूनु श्रेयोऽवसानमा गन्म।
शिवे नो द्यावापृथिवी उभे इमे। गोमद्धनवदश्ववदूर्जस्वत्।
सुवीरा वीरैरनु सञ्चरेम। अर्कः पवित्र रजसो विमानः।
पुनाति देवानाम्भुवनानि विश्वा। द्यावापृथिवी पयसा

संविदा॒ने। घृ॒तन्दु॑हाते अ॒मृतं॑ प्रपी॒ने। प॒वित्रं॑म॒र्को रज॑सो
वि॒मानः॑। पु॒नाति॑ दे॒वाना॑म्भुव॒नानि॑ वि॒श्वः॑। सुव॒ज्योति॑र्यशो
म॒हत्। अ॒शीम॑हि गा॒धमु॑त प्र॒तिष्ठा॑म्॥१०४॥

चात॒यत् श्री॒णीता॑ꣳ स॒त्यमा॑हु॒रशी॑महि गुणे कुरु वि॒द्वव॑णे पि॒तृया॑णां अ॒र्को रज॑सो वि॒मान॑श्श्रीणि च॥९॥

[९]

उद॑स्ताम्प॒सीत्सवि॑ता मि॒त्रो अ॑र्य॒मा। सर्वा॑न्मि॒त्रान॑वधीद्युगे॒न।
बृ॒हन्त॑म्मा॒मकर॑द्वी॒रव॑न्तम्। र॒थन्त॑रे श्र॒यस्व॒ स्वाहा॑ पृथि॒व्याम्।
वा॒मदे॒व्ये श्र॑यस्व॒ स्वाहा॑ऽन्तरि॒क्षे। बृ॒हति॑ श्र॒यस्व॒ स्वाहा॑
दि॒वि। बृ॒हता॑ त्वोप॑स्त॒भ्रोमि॑। आ त्वा॑ ददे॒ यश॑से वी॒र्या॑य
च। अ॒स्मास्व॑घ्निया यू॒यन्द॑धाथेन्द्रि॒यं प॑यः। यस्तै॑ द्र॒प्सो यस्त॑
उद॒रूषः॑ ॥१०५॥

दै॒व्यः के॒तुर्वि॑श्व॒म्भुव॑नमा॒विवेश॑। स नः॑ पा॒ह्यरि॑ष्ट्यै
स्वाहा॑। अनु॑ मा॒ सर्वो॑ य॒ज्ञोऽय॑मेतु। वि॒श्वे दे॒वा
म॒रुतः॑ सा॒मार्कः॑। आ॒प्रिय॑श्छन्दा॑सि नि॒विदो॑ यजू॑षि।
अ॒स्यै पृ॑थि॒व्यै यद्य॑ज्ञि॒यम्। प्र॒जाप॑ते॒र्वर्त॑निमनु॑ वर्त॒स्वा।
अनु॑वी॒रैरनु॑ रा॒ध्याम् गो॑भिः। अ॒न्वश्चै॑रनु॒ सर्वै॑रु पु॒ष्टैः। अनु॑
प्र॒जया॑ऽन्विन्द्रि॒येण॑॥१०६॥

दे॒वा नो॑ य॒ज्ञमृ॑जु॒धा न॑यन्तु। प्र॒तिक्ष॑त्रे प्र॒ति॑तिष्ठा॒मि रा॒ष्ट्रे।
प्र॒त्यश्वै॑षु प्र॒ति॑तिष्ठा॒मि गो॑षु। प्र॒ति प्र॒जायां॑ प्र॒ति॑तिष्ठा॒मि
भ॒व्यै। वि॒श्वम॑न्याऽभि॑ वावृ॒धे। तद॑न्यस्या॒मधि॑श्रि॒तम्। दि॒वे

च॑ वि॒श्वक॑र्मणे। पृ॒थिव्यै॑ चा॒कर॒न्नमः॑। अ॒स्का॒न्द्यौः पृ॒थि॒वीम्।
अ॒स्का॒नृ॒षभो॑ यु॒वा॒गाः॥१०७॥

स्क॒न्ने॒मा वि॒श्वा भु॑व॒ना। स्क॒न्नो य॒ज्ञः प्र॑ ज॒नय॑तु।
अ॒स्का॒नज॑नि प्राज॒नि। आ स्क॒न्नाज्जा॑यते वृषा॑। स्क॒न्ना॒त्र
ज॒निषी॑महि। ये दे॒वा येषा॑मि॒दम्भा॑ग॒धेय॑म्ब॒भूव॑। येषा॑ प्रया॒जा
उ॒ता॒नू॒या॒जाः। इन्द्र॑ज्ये॒ष्ठेभ्यो॑ वरु॒णरा॑ज॒भ्यः। अ॒ग्नि॒होतृ॑भ्यो
दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑। उ॒त त्या नो॑ दि॒वा म॒तिः॥१०८॥

अ॒दि॒तिरू॒त्या ग॑मत्। सा श॒न्ताची॑ मय॑स्करत्। अप॒
स्त्रि॒धः। उ॒त त्या दै॒व्या भि॑षजा॑। श॒न्नस्कर॑तो अ॒श्विना॑।
यू॒याता॑म॒स्मद्र॑पः। अप॒ स्त्रि॒धः। श॒म॒ग्निर॒ग्निभि॑स्करत्।
श॒न्नस्त॑पतु सूर्यः॑। शं वा॒तो वा॒त्वर्पाः॥१०९॥

अप॒ स्त्रि॒धः। तदि॒त्प॒दन्न॑ विचि॑केत वि॒द्वान्। यन्मृ॑तः पुन॑र॒प्येति॑
जी॒वान्। त्रि॒वृ॒द्ध॒व॒नस्य॑ रथ॒वृत्। जी॒वो गर्भो॑ न मृ॑तः
स जी॒वात्। प्रत्य॑स्मै पिपी॑षते। वि॒श्वानि॑ वि॒दुषे॑ भर।
अ॒र॒ङ्ग॒माय॑ जग्म॑वे। अप॑श्चा॒द्व॒ध्वने॑ नरे॑। इन्द्रु॑रिन्द्रु॒मवा॑गात्।
इन्द्रो॑रिन्द्रो॒ऽपात्। तस्य॑ त इन्द्र॑विन्द्र॒पीत॑स्य॒ मधु॑मतः।
उप॑हूत॒स्योप॑हूतो भक्षयामि ॥११०॥

उ॒द॒र॒ष इन्द्रि॑येण॒ गा म॒तिर॑र्पा अ॒ंगात्री॑णि च॥१०॥ [१०]

ब्र॒ह्म॑ प्र॒ति॒ष्ठा म॑न॒सो ब्र॒ह्म॑ वा॒चः। ब्र॒ह्म॑ य॒ज्ञाना॑
ह॒विषा॑माज्य॑स्य। अति॑रि॒क्त॒ङ्कर्म॑णो॒ यच्च॑ ही॒नम्। य॒ज्ञः

प॒र्वाणि॑ प्र॒तिर॒न्नेति॑ क॒ल्पयन्।॑ स्वाहा॑कृ॒ताऽऽहु॑तिरेतु
दे॒वान्। आ॒श्रा॒वित॑म॒त्याश्रा॑वितम्। वष॑ट्कृतम॒त्यनू॑क्तं च य॒ज्ञे।
अति॑रिक्त॒ङ्कर्म॑णो यच्च॑ हीनम्। य॒ज्ञः प॒र्वाणि॑ प्र॒तिर॒न्नेति॑
क॒ल्पयन्।॑ स्वाहा॑कृ॒ताऽऽहु॑तिरेतु दे॒वान्॥१११॥

यद्वो॑ दे॒वा अति॑पा॒दया॑नि। वा॒चा चि॒त्प्रय॑त॒न्देव॑हेड॒नम्। अ॒रा॒यो
अ॒स्माꣳ अ॒भिदु॑च्छुनायते। अ॒न्यत्रा॑स्म॒न्मरु॑तस्तन्निधे॒तन।
त॒तम्मा॒ आप॑स्तदु॒ ताय॑ते पुनः। स्वादि॑ष्टा धी॒तिरु॑च॒थाय॑
शस्य॑ते। अ॒यꣳ स॑मु॒द्र उ॒त वि॒श्वभे॑षजः। स्वाहा॑कृतस्य
समु॑तृ॒ष्णुत॑र्भुवः। उद्व॑यन्तम॑स॒स्परि॑। उदु॑त्यश्चि॒त्रम्॥११२॥

इ॒मम॑ वरु॒ण तत्त्वा॑ यामि। त्वन्नो॑ अ॒ग्ने स त्वन्नो॑ अ॒ग्ने।
त्वम॑ग्ने अ॒यासि॑ प्रजा॑पते। इ॒मञ्जी॒वेभ्यः॑ परि॒धिन्द॑धामि।
मैषान्नु॑गा॒दप॑रो अ॒र्धमे॑तम्। श॒तञ्जी॒वन्तु॑ श॒रदः॑ पु॒रूचीः। ति॒रो
मृ॒त्युन्द॑धतां पर्व॑तेन। इ॒ष्टेभ्यः॑ स्वाहा॒ वष॑डनि॒ष्टेभ्यः॑ स्वाहा॑।
भे॒षज॑न्दुरि॒ष्ट्यै स्वाहा॑ निष्कृ॒त्यै स्वाहा॑। दौ॒रा॒र्ध्यै स्वाहा॑
दै॒वीभ्य॑स्त॒नूभ्यः॑ स्वाहा॑॥११३॥

ऋ॒द्धौ स्वाहा॑ स॒मृद्धौ॑ स्वाहा॑। यत॑ इन्द्र॒ भया॑महे। ततो॑ नो
अ॒भयं॑ कृधि। मघ॑वज्छृ॒ग्धि तव॑ तन्न॑ ऊ॒तये॑। वि॒ द्विषो॑ वि
मृ॒धो ज॑हि। स्व॒स्ति॒दा वि॒शस्प॑तिः। वृ॒त्रहा॑ वि मृ॒धो व॑शी।
वृ॒षेन्द्रः॑ पु॒र ए॑तु नः। स्व॒स्ति॒दा अ॒भय॑ङ्करः। आ॒भिर्गी॑र्भिर्यदतो॑
न ऊ॒नम्॥११४॥

आप्यायय हरिवो वर्धमानः। यदा स्तोतृभ्यो महि गोत्रा
रुजासि। भूयिष्ठभाजो अर्धं ते स्याम। अनाज्ञातं यदाज्ञातम्।
यज्ञस्य क्रियते मिथु। अग्ने तदस्य कल्पय। त्वं हि
वेत्थं यथातथम्। पुरुषसम्मितो यज्ञः। यज्ञः पुरुषसम्मितः।
अग्ने तदस्य कल्पय। त्वं हि वेत्थं यथातथम्। यत्पाकत्रा
मनसा दीनदक्षा न। यज्ञस्य मन्वते मर्तासः। अग्निष्टद्धोता
ऋतुविद्विजानन्। यजिष्ठो देवां ऋतुशो यजाति॥११५॥

देवांश्चित्रं तनूभ्यः स्वाहो नं पुरुषसम्मितोऽग्ने तदस्य कल्पय पञ्च च॥११॥ [११]

यद्देवा देवहेडनम्। देवासश्चकृमा वयम्। आदित्यास्तस्मान्मा
मुञ्चत। ऋतस्यर्तेन मामुत। देवा जीवनकाम्या यत्।
वाचाऽनृतमूदिम। अग्निर्मा तस्मादेनसः। गार्हपत्यः
प्रमुञ्चतु। दुरिता यानि चकृम। करोतु मामनेनसम्॥११६॥

ऋतेन द्यावापृथिवी। ऋतेन त्वं संरस्वति। ऋतान्मा
मुञ्चतां हंसः। यदन्यकृतमारिम। सजातशंसादुत वा
जामिशंसात्। ज्यायंसः शंसादुत वा कनीयसः।
अनाज्ञातन्देवकृतं यदेनः। तस्मात्त्वमस्माञ्जातवेदो मुमुग्धि।
यद्वाचा यन्मनसा। बाहुभ्यामूरुभ्यामष्टीवद्भ्याम्॥११७॥

शिश्नैर्यदनृतश्चकृमा वयम्। अग्निर्मा तस्मादेनसः।
यद्धस्ताभ्याश्चकर किल्बिषाणि। अक्षाणां वग्नुमुपजिघ्रमानः।
दूरेपश्या च राष्ट्रभृच्च। तान्यप्सरसावनुदत्तामृणानि।
अदीव्यनृणं यदहश्चकार। यद्वादास्यन्त्सञ्जगारा जनैभ्यः।

अ॒ग्नि॒र्मा॒ तस्मा॒देन॑सः। यन्म॒यि मा॒ता गर्भे॑ स॒ति॥११८॥

ए॒नंश्च॑का॒र॒ यत्पि॒ता। अ॒ग्नि॒र्मा॒ तस्मा॒देन॑सः। यदा॑ पि॒पेष् मा॒तरं॑
पि॒तर॑म्। पु॒त्रः प्र॑मु॒दितो॑ ध॒यन्। अहि॑सि॒तौ पि॒तरौ॑ म॒या
तत्। तद॑ग्रे अ॒नृ॒णो भ॑वामि। यद॒न्तरि॑क्षं पृथि॒वीमु॑त द्याम्।
यन्मा॒तरं॑ पि॒तरं॑ वा जिहि॑सि॒म। अ॒ग्नि॒र्मा॒ तस्मा॒देन॑सः।
यदा॑श॒सा नि॒शसा॒ यत्प॑रा॒शसा॑॥११९॥

यदे॒नंश्च॑कृ॒मा नू॒तनं॑ यत्पु॒रा॒णम्। अ॒ग्नि॒र्मा॒ तस्मा॒देन॑सः। अति॑
क्रामामि दुरि॒तं यदे॒नः। जहा॑मि रि॒प्रं प॑र॒मे स॒ध॒स्थे। यत्र॑ यन्ति॑
सु॒कृ॒तो नापि॑ दुष्कृ॒तः। तमा॑ रो॒हामि॑ सु॒कृ॒ता॒न्नु लो॒कम्। त्रि॒ते
दे॒वा अ॑मृ॒जतै॑तदे॒नः। त्रि॒त ए॒तन्म॑नु॒ष्येषु॑ मा॒मृजे॑। ततो॑ मा॒
यदि॑ किञ्चि॒दान॒शे। अ॒ग्नि॒र्मा॒ तस्मा॒देन॑सः॥१२०॥

गा॒र॒ह॒प॒त्यः प्र॑ मु॒ञ्चतु॑। दुरि॒ता या॒नि च॑कृ॒म। क॒रोतु॑
मा॒म॒ने॒न॒सम्। दि॒वि जा॒ता अ॒प्सु जा॒ताः। या॒ जा॒ता
ओष॑धी॒भ्यः। अथो॒ या अ॑ग्नि॒जा आपः॑। ता नः॑ शु॒न्धन्तु॑
शु॒न्ध॒नीः। यदा॑पो न॒क्त॑न्दुरि॒तश्च॑रा॒म। यद्वा॒ दि॒वा नू॒तनं॑
यत्पु॒रा॒णम्। हि॒र॒ण्यव॑र्णा॒स्तत् उत्पु॑नीत नः। इ॒म॒म्मे
वरु॑ण॒ तत्त्वा॑ या॒मि। त्वन्नो॑ अ॒ग्रे स॒ त्वन्नो॑ अ॒ग्रे। त्वम॑ग्रे
अ॒या॒सि॥१२१॥

अ॒ने॒न॒सं॑म॒ष्टी॒क॒द्या स॒ति प॑रा॒शसा॑ऽऽन॒शे॑ऽअ॒ग्नि॒र्मा॒ तस्मा॒देन॑सः पु॒नीत॑ न॒स्त्रीणि॑ च (यद्दे॒वा दे॒वा ऋ॒तेन॑
सजा॑तश्च॒साद्य॑द्वा॒चा यद्व॑स्ता॒भ्याम॑दी॒व्यं यन्म॒यि मा॒ता यदा॑ पि॒पेष् यद॒न्तरि॑क्षं यदा॑श॒साऽति॑ क्रामामि
त्रि॒ते दे॒वा दि॒वि जा॒ता अ॒प्सु जा॒ता यदा॑प॒ इ॒म॒म्मे वरु॑ण॒ तत्त्वा॑ या॒मि त्वन्नो॑ अ॒ग्रे स॒ त्वन्नो॑ अ॒ग्रे। त्वम॑ग्रे

त्वमग्ने अयासिं । ॥१२॥ [१२]

यत्ते ग्राव्णां चिच्छिदुः सोम राजन्। प्रियाण्यङ्गानि स्वधिता
परूषि। तत्सन्धत्स्वाज्येनोत वर्धयस्व। अनागसो
अधमित्सङ्ख्येम। यत्ते ग्रावां बाहुच्युतो अचुच्यवुः। नरो यत्ते
दुदुहुर्दक्षिणेन। तत् आप्यायतान्तत्ते। निष्प्रायतान्देव सोम।
यत्ते त्वचम्बिभिर्दुर्यच्च योनिम्। यदास्थानात्प्रच्युतो वेनसि
त्मना ॥१२२॥

त्वया तत्सोम गुप्तमस्तु नः। सा नः सन्धासत्परमे व्योमन्।
अहाच्छरीरं पर्यसा समेत्य। अन्योन्यो भवति वर्णो अस्य।
तस्मिन्वयमुपहृतास्तव स्मः। आ नो भज सदसि विश्वरूपे।
नृचक्षाः सोम उत शुश्रुगस्तु। मा नो वि हासीद्विरं
आवृणानः। अनागास्तनुवो वावृधानः। आ नो रूपं वहतु
जायमानः ॥१२३॥

उप क्षरन्ति जुह्वो घृतेन। प्रियाण्यङ्गानि तव वर्धयन्तीः।
तस्मै ते सोम नम इद्वषट्। उप मा राजन्सुकृते ह्वयस्व।
सं प्राणापानाभ्यां समु चक्षुषा त्वम्। सः श्रोत्रेण गच्छस्व
सोम राजन्। यत् आस्थितं शमु तत्ते अस्तु। जानीतान्नः
सङ्गमने पथीनाम्। एतज्जानीतात्परमे व्योमन्। वृकाः सधस्था
विद रूपमस्य ॥१२४॥

यदागच्छात्पथिभिर्देवयानैः। इष्टापूर्ते कृणुतादविरस्मै।
अरिष्ठो राजन्नगदः परेहि। नमस्ते अस्तु चक्षसे रघूयते।

नाकमारोहं सुह यजमानेन। सूर्यं गच्छतात्परमे व्योमन्।
 अभूद्देवः संविता वन्द्यो नः। इदानीमहं उपवाच्यो नृभिः।
 वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः। श्रेष्ठं नो अत्र द्रविणं यथा
 दधत्। उप नो मित्रावरुणाविहावतम्। अन्वादीध्याथामिह
 नः सखाया। आदित्यानां प्रसितिर्हेतिः। उग्रा शतापांश्चा
 घृविषा परि णो वृणक्तु। आप्यायस्व सन्ते॥१२५॥

त्मना जायमानोऽस्य दधत्पञ्च च॥१३॥ [१३]

यदिदीक्षे मनसा यच्च वाचा। यद्वा प्राणैश्चक्षुषा यच्च
 श्रोत्रेण। यद्रेतसा मिथुनेनाप्यात्मना। अद्ध्यो लोका दधिरे
 तेज इन्द्रियम्। शुक्रा दीक्षायै तपसो विमोचनीः। आपो
 विमोक्तीर्मयि तेज इन्द्रियम्। यदृचा साम्ना यजुषा।
 पशूनाश्चर्मन् हविषा दिदीक्षे। यच्छन्दोभिरोषधीभिर्वनस्पतौ।
 अद्ध्यो लोका दधिरे तेज इन्द्रियम् ॥१२६॥

शुक्रा दीक्षायै तपसो विमोचनीः। आपो विमोक्तीर्मयि तेज
 इन्द्रियम्। येन ब्रह्म येन क्षत्रम्। येनैन्द्राग्नी प्रजापतिः
 सोमो वरुणो येन राजा। विश्वे देवा ऋषयो येन प्राणाः।
 अद्ध्यो लोका दधिरे तेज इन्द्रियम्। शुक्रा दीक्षायै तपसो
 विमोचनीः। आपो विमोक्तीर्मयि तेज इन्द्रियम्। अपां
 पुष्पमस्योषधीनां रसः। सोमस्य प्रियन्धाम्॥१२७॥

अग्नेः प्रियतमं हविः स्वाहा। अपां पुष्पमस्योषधीनां रसः।

सोमस्य प्रियन्धामं। इन्द्रस्य प्रियतमं५ हविः स्वाहा॥ अ॒पां
पुष्पमस्योषधीना५ रसः। सोमस्य प्रियन्धामं। विश्वेषान्देवानां
प्रियतमं५ हविः स्वाहा॥ वयं५ सोम व्रते तव। मनस्तनूषु
पिप्रतः। प्रजावन्तो अशीमहि॥१२८॥

देवेभ्यः पितृभ्यः स्वाहा॥ सोम्येभ्यः पितृभ्यः स्वाहा॥ कव्येभ्यः
पितृभ्यः स्वाहा॥ देवांस इह मादयध्वम्। सोम्यांस इह
मादयध्वम्। कव्यांस इह मादयध्वम्। अनन्तरिताः पितरः
सोम्याः सोमपीथात्। अपैतु मृत्युरमृतंन आगन्। वैवस्वतो
नो अभयं कृणोतु। पूर्णं वनस्पतेरिव॥१२९॥

अभि नः शीयता५ रयिः। सचतान्नः शचीपतिः। परंमृत्यो
अनु परेहि पन्थाम्। यस्ते स्व इतरो देवयानात्। चक्षुष्मते
शृण्वते ते ब्रवीमि। मा नः प्रजा५ रीरिषो मोत वीरान्।
इदमूनु श्रेयोवसानमागन्म। यद्गोजिद्धंनजिदंश्चजिद्यत्।
पूर्णं वनस्पतेरिव। अभि नः शीयता५ रयिः। सचतान्नः
शचीपतिः॥१३०॥

वनस्पतांक्वचो लोका दधिरे तेजं इन्द्रियन्धामांशीमहीवाभिर्नः शीयता५ रयिरेकं च॥१४॥—[१४]

सर्वान् यद्विष्वण्णेन वि वै याः पुरस्ताद्देवा देवेषु परिस्तृणीत सक्षेदं यदस्य पारंऽनागस
उदस्ताम्प्सीद्वहं प्रतिष्ठा यद्देवा यत्ते ग्रावणा यद्दिदोक्षे चतुर्दश॥१४॥

सर्वान्भूतिमेव यामेवाप्स्वाहुतिं व्रतानां पर्णवल्कः सोम्यानांमस्मिन्यज्ञेऽग्ने यो नो ज्योग्जीवाः
पुरोरंजाः प्रतेमहे ब्रह्म प्रतिष्ठा गार्हपत्यस्मि५शदुत्तरशतम्॥१३०॥

सर्वाञ्छचीपतिः॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके सप्तमः
प्रपाठकः समाप्तः॥